

Mowa w życiu dziecka - etapy, uwarunkowania i zagrożenia rozwoju mowy.

Mowa odgrywa bardzo ważną rolę w życiu człowieka, wyróżnia się kilka jej etapów, których kryterium jest wiek dziecka. Mowa składa się z dźwięków wydawanych ustnie w celu przekazania informacji. Znajomość mowy oceniamy biorąc pod uwagę umiejętność wybrzmiewania kombinacji dźwięków, barwę i ton głosu, tempo i intonację.

Do składników mowy zalicza się:

- Język-system znaków służący do porozumiewania się w danej społeczności
- Tekst-językowo zorganizowana wypowiedź
- Nadawanie- przekaz informacji różnymi kanałami
- Odbiór-odpowiednio do rodzaju przekazu: słuchowy, wzrokowy, dotykowy.

Mowa spełnia również następujące funkcje:

- Reprezentatywna - zastępowanie rzeczy i wskazywanie na nie
- Ekspresywna – wyrażanie uczuć
- Impresywna(społeczna) – pobudzanie słuchacza do reakcji

Nadrzędną funkcją mowy jest komunikacja, zaś komunikacja werbalna jest podstawowym, naturalnym sposobem porozumiewania się ludzi. Proces zdobywania sprawności językowej u każdego człowieka przebiega indywidualnie i wynika z uwarunkowań biologicznych i społecznych. Mowa jest jednocześnie aktem ruchowym, który zależy od sprawnego funkcjonowania narządów artykulacyjnych (wargi, język, podniebienie miękkie), oddechowych, fonacyjnych, oraz słuchu.

Etapy rozwoju mowy:

- 1. Kształtowanie się mowy w okresie prenatalnym do porodu** – w literaturze coraz częściej można zauważyć podkreślanie okresu prenatalnego dla rozwoju mowy. Jest to czas kształtowania się narządów i układów biorących udział w nadawaniu i odbiorze mowy (struny głosowe dziecka są już ukształtowane pod koniec 3 miesiąca ciąży. W czwartym miesiącu życia płodu kształtują się ośrodki mowy w mózgu oraz intensywny rozwój słuchu. Dziecko odbiera już melodię, akcent, rytm języka). Poród jest nadzwyczaj znaczący dla rozwoju mowy i wszelkie komplikacje mogą przyczyniać się do zaburzeń jej rozwoju.
- 2. Okres melodii od 0 do 1r.ż.-** jest związany z formami poprzedzającymi mówienie. Noworodek potrafi komunikować się ze światem za pomocą płaczu i krzyku. W drugim miesiącu życia niemowlę wydaje odgłosy przypominające mowę i zwane są głużeniem. Powstają wtedy przypadkowe dźwięki. Głużą również dzieci głuche. W kolejnym etapie (około 6m.ż.) pojawia się gaworzenie, czyli dźwięki, które powstają w wyniku ruchów narządów mowy ale zasłyszane z otoczenia. Są to samogłoski i sylaby. W okresie tym pojawia się gest, który należy do form poprzedzających mówienie i odgrywa znaczącą rolę w komunikacji pozawerbalnej.

3. **Okres wyrazu od 1r.ż – koniec 2r.ż.-** maluch zaczyna wymawiać pierwsze słowa: mama, tata, baba, dada.
4. **Okres zdania od 2r.ż do końca 3r.ż-** coraz większy jest zasób słownictwa, który pozwala na budowanie pierwszych równoważników zdań, a czasem zdań dwu i trzy wyrazowych.
5. **Okres swoistej mowy dziecięcej od 3r.ż. do końca 6r.ż-** dalszy intensywny rozwój mowy pod względem ilościowym i jakościowym.

Dla prawidłowego rozwoju mowy niezbędne są pewne uwarunkowania:

- Środowisko- w przypadku zaniedbań środowiskowych i braku odpowiednich wzorców dochodzi do zaburzenia rozwoju mowy a nawet jej opóźnienia
- Rozwój psychoruchowy(motoryka i funkcje poznawcze)- rozwój motoryczny powiązany jest z rozwojem mowy. Opóźnienie rozwoju motorycznego najczęściej opóźnia stadia rozwoju mowy. Bardzo często trudności artykulacyjne wynikają z niedojrzałości funkcjonowania narządów mowy.
- Wzrok- aktywne spostrzeganie jest bardzo ważne w rozwoju poznawczym i uczeniu komunikacji językowej. Mowy uczymy się przez naśladownictwo.
- Słuch- jest on uwarunkowany dojrzewaniem układu nerwowego i stymulacją dźwiękową. Uczenie się dźwięków i ich powtarzanie jest niemożliwe bez ich wcześniejszego odbioru przez narząd słuchu. Prawidłowy rozwój sfery słuchowo-językowej zapewnia raczkowanie.
- Oddychanie, karmienie, połykanie- należą do czynników przygotowujących niemowlęcy narząd do mówienia. W procesie kształtowania się prawidłowej mowy dziecka ważny jest sposób karmienia. Preferowane jest karmienie naturalne, podczas którego mięśnie okrężne warg wpływają na domykanie ust, dzięki czemu niemowlę oddycha przez nos. Ssanie zaś wymaga intensywnej pracy mięśni żuchwy. Jeżeli nie jest możliwe karmienie piersią należy wybrać smoczek maksymalnie imitujący warunki karmienia naturalnego. W 5-6 miesiącu życia przy podawaniu pokarmów rozdrobnionych wprowadza się łyżeczkę. Powoduje ona usprawnianie języka. Dalsze wprowadzanie pokarmów mniej rozdrobnionych usprawnia żucie i gryzienie. W miarę wzbogacania diety dziecka zmienia się również rodzaj połykania z niemowlęcego na dorosły.

Ważną czynnością wpływająca na rozwój mowy jest oddychanie. Prawidłowe oddychanie to oddychanie przez nos. Nieprawidłowe oddychanie przez usta powoduje wady zgryzu oraz płaskie ułożenie języka w jamie ustnej. Nieprawidłowości w budowie artykulatorów mogą być spowodowane zbyt długim stosowaniem smoczka i karmienia butelką.

Bibliografia:

B. Rocławski „Opieka logopedyczna od poczęcia”

L. Kaczmarek „Nasze dziecko uczy się mowy”

E. Małachowska „Diagnoza opóźnionego rozwoju mowy” –materiały szkoleniowe

Opóźniony rozwój mowy

Jest to niższa sprawność językowa, powstała w okresie kształtowania się mowy dziecka, spowodowana wieloma czynnikami. Zaburzenie występuje wtedy, gdy proces kształtowania się mowy we wszystkich bądź niektórych jej aspektach uległ opóźnieniu i przebiega niezgodnie z normą przewidzianą dla danej grupy wiekowej.

Mówi się o dwóch grupach objawów tego zaburzenia:

- **SORM-** samoistne opóźnienie rozwoju mowy, inaczej prosty opóźniony rozwój mowy, którego przyczyny związane są z indywidualnym tempem i rytmem rozwoju dziecka, spowodowane wolniejszym tempem dojrzewania CUN, brakiem dojrzałości aparatu artykulacyjnego oraz brakiem bodźców do mówienia.
- **NORM-** powstaje na określonym tle i jest ściśle z nim związane. Towarzyszy głuchocie i niedosłuchowi, wadom anatomicznym narządów artykulacyjnych, upośledzeniu umysłowemu, uszkodzeniom CUN, zaburzeniom psychicznym.

Diagnoza jest kilkuetapowa i obejmuje:

- ✓ wywiad
- ✓ obserwację dziecka w aktywności spontanicznej i zadaniowej
- ✓ badanie mowy (stan i sprawność n. artykulacyjnych, funkcje oddechowe i połykania, orientacyjne badanie słuchu i słuchu fonematycznego)
- ✓ W miarę potrzeby zleca się konsultacje laryngologiczne, audiologiczne, neurologiczne, psychologiczne, terapii SI

Opóźniony rozwój mowy może dotyczyć różnych podsystemów języka:

- Fonetyczno-fonologiczny - wolniejsze przyswajanie fonemów
- Syntaktyczno-morfologiczny – wolniejsze przyswajanie zasad gramatycznych
- Semantyczno-leksykalny –uboższy słownik
- Zdaniowo-semantyczny – budowanie łatwiejszych i krótszych wypowiedzi

Najczęściej występują zaburzenia z pierwszego podsystemu definiowane jako „trudności w zakresie wybrzmiewania głosek”. Występują elizje, substytucje i deformacje głosek. Niekiedy wszystkie podsystemy języka są zaburzone.